

VRAAGGESPREK MET DEREK PHILLIPS

Cees Cruson en Ton Zwaan

Inleiding

Derek L. Phillips, geboren in 1934, studeerde aan Rutgers University en Yale University (Ph.D. 1962). Hij verrichtte onderzoek naar geestelijke gezondheid, de houdingen ten opzichte van zieken en naar verschillende vormen van afwijkend gedrag. Publiceerde hierover onder meer in de American Sociological Review, Social Problems en de Journal of Health and Social Behavior. Via deze onderzoeken raakte hij geïnteresseerd in de problemen van betrouwbaarheid en geldigheid, zoals die zich voordoen bij de gangbare wijzen van materiaalverzameling in de sociale wetenschappen.

Een kritische beschouwing van deze en aanverwante onderzoeksproblemen publiceerde hij onder de titel Knowledge from What? (Chicago: Rand McNally, 1971). Zijn voortgezette belangstelling voor verschillende kennisfilosofische en kennissociologische problemen komt ook tot uiting in zijn meer recente publikaties, gebundeld in Abandoning Method (San Francisco and London: Jossey-Bass, 1973).

Sinds 1971 is hij hoogleraar in de Methoden en technieken van het sociaal-wetenschappelijk onderzoek aan het Sociologisch Instituut van de Universiteit van Amsterdam.

Daarvoor doceerde hij aan Wellesley College en Dartmouth College en was van 1966 tot 1971 verbonden aan New York University.

Het vraaggesprek met Phillips werd oorspronkelijk in het engels gevoerd en vond plaats op 3 april jongleden in het Sociologisch Instituut. Het gedeelte dat we hier in een nederlandse vertaling afdrukken gaat onder meer over doelstellingen van sociologiebeoefening, over maatschappijkritiek en over theorie en methode.

Over doelstellingen

V.: Sociologen hebben tot nu toe de doelstellingen van hun vak verschillend opgevat. Sommigen zien verklaren als het belangrijkste doel, anderen maatschappijkritiek of inzicht en begrip. In Abandoning Method heb je de aandacht gevestigd op verschillende denkbeelden over dit probleem. Je hebt bijvoorbeeld gezegd "Te begrijpen wat iets betekent is het hoofddoel van de sociologie ...". En in het eerste hoofdstuk van dat boek heb je gezegd "De sociale wetenschappen beschouwen het als het belangrijkste doel van kennis om verklaringen te

leveren voor verschillende sociale verschijnselen". We zouden willen weten hoe je momenteel denkt over dit probleem.

A.: Wel, meestal denk ik niet over de sociologie op die manier. Het is bijvoorbeeld niet duidelijk of we, als we "sociologie" zeggen daarbij ook doelstellingen van onderwijs insluiten. Toch beschouw ik de sociologie zoals ze wordt onderwezen aan de universiteit als een bepaalde manier om mensen voor te bereiden op het leven of burgerschap. Ik zie het niet instrumenteel, het heeft me nooit kunnen schelen of mijn studenten ooit het woord "rol" leren of "status". Ik wil dat ze leren dat er bepaalde problemen zijn, waaronder enkele nieuwe, maar ook dat de meeste problemen eeuwenoud zijn. De problemen die moesten worden aangepakt in Athene, het antieke Griekenland, in de bijbel, of door Tolstoi: hoe richten we ons leven in, hoe lossen we conflicten op, hoe rekenen we af met vrees en angst. Wat mensen over die problemen hebben gedacht lijkt me een belangrijk onderdeel van de sociologie.

V.: Je vat dus toch inzicht op als uiteindelijk doel van de sociale wetenschap, of vind je dat een te formele definitie?

Ik zou nooit zeggen "Dit is het doel van de sociologie" of "Dit is de rol van de sociologie". Maar "de aandacht vestigen op", misschien is dat er een onderdeel van. Onder de dingen die mensen, die zich socioloog noemen, doen is het vestigen van de aandacht op verschillende zaken: op de behoefte om te verklaren waarom dit of dat gebeurde, verklaren misschien zelfs in de kausale betekenis; op dingen die als vanzelfsprekend worden aangenomen, zoals bijvoorbeeld de ethnomethodologen doen. Of op de noodzaak om dat wat we weten te gebruiken voor sociale verandering of sociale actie. Maar ik vind dat de rol van de socioloog niet verschillend moet zijn van die van andere intellectuelen, en dat is om kritisch te zijn. Kritisch zijn, maar tegelijkertijd proberen die kritiek weer te geven in het licht van een continuïteit gericht op het verleden. Om niet de problemen als uniek voor deze samenleving te zien.

V.: Je wilt dus niet iemand een doelstelling opdringen door te zeggen "Dit is het doel van de sociologie".

A.: Ik wil de wetenschap geen wetten voorschrijven. Iets wat ik heb geschreven, iets dat ik zeg, of een oordeel dat ik geef is zeer waarschijnlijk verkeerd. En daarom is het laatste dat ik zou willen, dat veel mensen gaan doen wat ik doe. Het enige doel als zodanig dat

ik zie is, dat als iemand een analyse maakt, of een onderzoek doet, dat hij dan de verplichting en de verantwoordelijkheid heeft om de resultaten daarvan aan andere mensen ter beschikking te stellen. En één van de dingen waar ik het meest bezwaar tegen maak is dat mensen die kritisch zijn m.b.t. het soort werk dat andere mensen doen, alleen kritisch zijn op een verbaal en oppervlakkig niveau.

Als je zegt "Hé, dat is interessant, waarom zet je je ideeën niet op papier, zodat we ze systematisch kunnen bekijken en het begin en het einde vergelijken, en zodat we kunnen zien wat de mensen in Groningen, of in Brussel, of in Engeland erover denken", dan stoppen ze. Ik geloof werkelijk in bourgeois pluralisme, waarbij mensen een verscheidenheid van soorten werk doen. En in feite is één van de dingen waarover ik me momenteel echt zorgen maak dat bijna niemand in dit instituut concrete sociologie beoefent. Op de één of andere manier is het zo gelopen dat een aantal mensen belangstelling hebben opgevat voor wetenschapssociologie, geschiedenis van de wetenschap en kennissociologie, d.w.z. voor theorie in het algemeen. Maar niemand bestudeert veranderingen in druggebruik, veranderingen in misdaad, machtséliten, uitbuiting van arbeiders, gastarbeiders. Ik overdrijf door te zeggen 'niemand'.

V.: Maar je bent zelf zeer kritisch geweest over de empirische wetenschap, ten minste zoals die tot nu is bedreven.

A.: Ja, maar dat betekent niet dat ik er tegen zou zijn, of dat ik vind dat mensen het niet zouden moeten doen tot het perfect kan worden gedaan. Ik vind alleen dat wanneer ik kritiek lever, ik dat zo krachtig en eerlijk mogelijk moet doen, en dat mensen acht moeten slaan op die kritiek. En waarover ik me zorgen maak is dat sommige mensen naar die kritiek luisteren en dan met hun werk stoppen en meer filosofisch of theoretisch werk gaan doen.

V.: Maar leidt je eigen opvatting van de sociologie als een conceptuele in plaats van een empirische wetenschap niet juist tot een analytischer en conceptueler benadering?

Misschien.

V.: Je ziet dus conceptuele analyse wel als je eigen bijdrage aan de sociologie, maar niet als doel voor de sociologie in het algemeen?

A.: Nee, ik vraag mensen alleen om te stoppen en te kijken wat ze aan het doen zijn. En ik geloof dat ze, als ze

zorgvuldig kijken, zullen zien dat de totale uitkomst van de miljarden dollars die zijn gespendeerd aan onderzoek zeer weinig indrukwekkend is. En dat mensen daarom nauwkeurige aandacht moeten schenken aan het verbeteren van dat soort werk dat ik bekritiseer, of nieuwe richtingen moeten zoeken. Ik wil dus niet dat mensen me imiteren, maar ook niet dat ze alleen maar hetzelfde oude, verkeerde, positivistische werk doen. Ik geloof dat als mensen die min of meer slapen, ontwaken, enkelen van hen, één van hen, of één uit de duizenden een goede bijdrage kunnen leveren.

V.: Maar als mensen ontwaken zijn ze meestal niet erg bij hun positieven. En het kan zijn dat er dan een periode volgt van niet erg intensief empirisch werk, maar meer van reflexieve aktiviteit. Zie je dit niet als een voorbijgaand stadium ?

A.: Misschien, het is moeilijk dit te beoordelen, omdat ik geen duidelijk perspektief heb. Het materiaal dat in de Amerikaanse sociologische tijdschriften verschijnt is hetzelfde oude materiaal. Het materiaal dat ik in de Nederlandse sociologische tijdschriften lees is hetzelfde oude materiaal. Wel heb ik het idee dat in Engeland jongere mensen interessante nieuwe dingen doen. Maar ik weet niet welke nieuwe richtingen er bijv. in Nederland of de V.S. zijn. Het is dus lastig voor mij om een oordeel te geven over de vraag of we al dan niet van een dominante positivistische sociologie op weg zijn naar iets anders, en of wek, zoals je suggereerde, al dan niet in een overgangsstadium zijn. Het is wel zo, dat het hier veel moeilijker is om een jong sociologiedocent te zijn dan in Amerika. En ik geloof werkelijk dat er iets goeds zit in het idee van het schrijven van een Ph.D. dissertatie voordat iemand begint te doceren, omdat hij dan een konkreet stuk werk heeft gedaan. Hij heeft historisch werk gedaan, of empirisch werk, en misschien theoretisch. Hij heeft dat gedaan onder toezicht van iemand die hopelijk meer weet dan hij. Hij heeft er met andere mensen over gesproken, en dan heeft hij een stuk werk geleverd van enige omvang, twe- of driehonderd pagina's. Als hij dan docent wordt heeft hij bepaalde gevoelens van bekwaamheid en zelfvertrouwen door dat werk, hoewel hij het later zou kunnen bekritisieren. En ik denk dat hij dan in een voordeliger positie is dan hier, waar iemand het ene jaar student is en het volgende docent, waardoor tegengestelde eisen aan hem worden gesteld. Studenten willen dit, kollega's als Gouldner en ik roepen "Nee, zo niet", andere kollega's voelen zich onzeker. De hele onzekerheid in de sociologie heeft juist in deze onderwijs- en onderzoekssituatie belangrijke negatieve ge-

gen.

V.: Dus persoonlijk uitgevoerd empirisch werk is volgens jou onmisbaar om een goed socioloog of docent te worden, omdat men dan door bepaalde problemen is gegaan ?

A.: Ja, maar ik zou zeggen dat iedereen empirisch werk moet doen. Daarmee bedoel ik natuurlijk geen surveys of zo, maar iets dat je fysiek buiten het instituut brengt waar je doceert, in archieven, in een fabriek of in een kommune. Of ergens waar je probeert te kijken naar de wereld, of je dat nu doet door participerende observatie, of meer journalistiek zoals Goffman. Ik vind dat soort ervaring bijna een vereiste voor het meer theoretische werk dat zoceel mensen doen.

Over maatschappijkritiek

V.: Je hebt herhaaldelijk radikale sociologen als Gouldner, Lynd en Nicolaus gekritiseerd op het punt dat ze er van uit gaan dat sociologen kennis hebben die door de ene groep kan worden gebruikt tegen een andere. Tegelijkertijd stem je in met Martin Nicolaus' uitspraak dat sociologen de dienaren zijn van de machtsstructuur. Deze twee uitspraken lijken ons echter onverenigbaar. Kun je daarover iets zeggen ?

A.: Ik denk dat heel wat mensen voor de Nixon administration gingen werken om mensen in Vietnam efficiënter te helpen doden. Gelukkig hebben sociologen niets gedaan, maar ongelukkigerwijze waren de konsekwenties toch hetzelfde, of ze nu iets deden of niet. Sociologen legitimeren en rechtvaardigen bepaalde beslissingen die worden genomen door mensen in hogere posities. Wanneer iemand een beslissing gaat nemen dan hebben ze daarvoor één van die sociologische prostituées om hun beslissing te legitimeren.

Maar we kunnen ook naar de andere kant kijken, wat me evenzeer zorgen baart, waar iemand, alleen maar omdat hij socioloog wordt genoemd, in een actiegroep in een buurt gaat, waar dan wordt gezegd "Hé, we hebben een socioloog, een deskundige, die zal ons wel vertellen hoe we de zaken moeten aanpakken". En misschien weet hij wel iets dat zij niet weten, misschien ook niet, maar in elk geval heeft zijn aanwezigheid enorme gevolgen. Ik geloof dus wel dat sommige sociologen wijze mensen zijn, evenals sommige vuilnisophalers wijze mensen zijn, van wie we iets kunnen leren. Maar het idee dat een socioloog een technicus is, die we alleen maar voor ons moeten laten werken in plaats van voor de vijand, dat idee vind ik onsmakelijk.

V.: Maar vind je dat maatschappijkritiek mogelijk is en nodig ?

A.: Zeker, maar ik vind dat sociologen vrij moeten zijn van verantwoordelijkheden tegenover verschillende groepen. Daarmee bedoel ik niet dat hij onverantwoordelijk moet zijn. Maar ik vind dat een socioloog de regering niet moet adviseren over Vietnam, en ik vind dat hij niet voor een actiegroep in een buurt moet gaan werken. Als hij in die buurt woont, als hij er iets van afweet en lid is, en dat zegt "Kijk, ik ben socioloog, en ik weet van een geval als dit, en dit is gebeurd", zou dat nuttig kunnen zijn. Maar waar ik niet van houd is het idee dat hij een deskundige is. Het idee dat hij een soort timmerman is, die zijn tas kan openen en er zijn gereedschap uithalen. Daar maak ik bezwaar tegen. Niet dat een socioloog volledig onverantwoordelijk moet zijn, hij moet kritisch zijn. In die zin geloof ik in de macht van ideeën.

V.: Maar er is ook het probleem of er kennis is die kan dienen als basis voor die kritiek. Je ziet dus voor sociologen geen bijzondere rol om in die kennis te voorzien. Je zegt dat als iemand in een buurt woont, hij wel als gewoon lid in een actiegroep kan participeren, maar je ziet hem niet in zo'n groep functioneren als socioloog -- hoewel het moeilijk zou zijn om precies te zeggen wat dat is.

A.: Nee, ik heb er geen bezwaar tegen dat iemand funktioneert als socioloog. Ik vermoed dat het probleem, dat we allemaal hebben, juist is wat dat betekent. Wright Mills, Gouldner, Habermas zijn maatschappijkritici en daarom zijn ze enorm belangrijk, evenals voor hun inhoudelijke werk. Maar ik denk dat veel van hun werk belangrijk is, juist omdat ze vrij zijn van dat soort banden. Een andere vraag is "Kunnen ze dan niet nuttig zijn door een buurt in te gaan?" En dan zeg ik "Ja, dat kunnen ze, omdat ze wijze mensen zijn". Ze weten enorm veel, en het feit dat het sociologen zijn is voor mij betrekkelijk onbelangrijk. Ze zouden net zo goed psycholoog, politikoloog, of filosoof kunnen zijn. Maar het zijn enorm belezen, ontwikkelde, ongewoon begaafde mensen, zodat ze hun aandacht het best kunnen richten op het bereiken van het ruimere publiek van sociologen en andere mensen. Het probleem waar het om gaat doet zich voor bij mensen die hun studie hebben beëindigd, de titel van socioloog hebben, en alleen maar één van de tienduizenden mensen zijn die hetzelfde hebben gedaan. Hoe weet men nu, als men ze bekijkt, welke buitengewoon zijn en welke niet. En de meeste zullen zeggen "Als we sociologie hebben gestudeerd dan hebben we een buitengewone vaardigheid, en ieder van ons moet in

staat zijn om voor een bedrijf te gaan werken, of voor de politie, en de zaak vooruithelpen". Ik ben daarover zeer skeptisch, ik had liever dat niet één dat doet, dan dat ze het allemaal doen. Ik zou liever nul sociogen hebben dan tienduizend, omdat ik vind dat die hele zaak van scientisme, van deskundigheid leidt tot meer bureaucratie, meer afstand tussen de deskundigen en het volk, meer scheiding van sociologen en psychologen, etc. Ik vind dat we ontwikkelde mensen nodig hebben, en kritische mensen, mensen met inzicht, en mensen die bepaalde soorten verklaringen kunnen geven, maar ik zou nooit zeggen dat we daarom meer sociologen nodig hebben.

V.: Maar leidt dit niet tot elitisme om te zeggen: er zijn enkele mensen die maatschappelijk niet volledig functioneren, die doen aan sociologie ...

A.: Jazeker.

V.: ... en die groep moeten we niet te veel uitbreiden.

A.: O, nee, dat zou ik niet zeggen. Het is wel elitisme, ik geloof dat de ideeën en vaardigheden van sommige mensen superieur zijn aan die van anderen. Maar het probleem is dat we dat niet willen scheiden van de formele mechanismen van financiële verdienste. Ik geloof niet dat iemand die beter werk heeft gedaan dan iemand anders daarom noodzakelijk meer geld moet worden betaald. Er zijn veel dwingende argumenten voor de gelijkschakeling van lonen, alleen al in termen van rechtvaardigheid. Maar ik zou nooit willen beweren, en iedereen die dat wel zou doen is een dwaas, dat ik even goed kan voetballen als Johan Cruijff, of dat ik even goed ben in de filosofie als Bertrand Russell. Dat is onzin. En het idee dat iedereen die socioloog is alleen daarom gelijk is, beschouw ik ook als onzin. Sommige mensen zijn betere musici, sommigen kunnen harder lopen, sommigen zijn begaafdere dichters, in dat elitisme geloof ik. Maar dat betekent niet dat een professor een driemaal hoger salaris moet krijgen dan een medewerker. Dat is belachelijk. Het probleem is eerder hoe we onze aandacht richten op het gelijkschakelen van de lonen, in plaats van dat we het tegenovergestelde doen, dat wil zeggen pretenderen dat sommige mensen niet meer weten dan anderen.

V.: Maar dan stelt zich het probleem van de criteria voor die competentie. Heb je hierover speciale opvattingen waar het sociologen betreft ?

A.: Wel, dat is een probleem. Maar ik vind in elk geval dat competentie moet worden getoond. Het is niet genoeg te tonen dat men een papier heeft, een bachelor's, een

doktoraal, of een Ph.D. of zoiets. Kompetentie moet worden getoond, en voor het grootste deel, lijkt me, door schrijven. Wat je eventueel hebt gedaan moet een produkt zijn dat voor andere mensen beschikbaar is om te beoordelen. Het probleem wordt dan wie die andere mensen zijn.

Enerzijds heb ik betoogd tegen de zogenaamde heilige noties van adekwate theorie en onderzoek, dat wil zeggen ik heb betoogd dat de wetenschappelijke gemeenschap, de machtselite in de sociologie moet worden aangevallen en ter discussie gesteld. Anderzijds erken ik het probleem van mensen die zeggen "Ik vind Merton een rotsocioloog" en dan als je vraagt waarom, alleen maar zeggen dat hij ellendig is. En op je vraag "Wil je het misschien opschrijven, zodat we er over kunnen praten", reageren met "Nee, daar geloof ik niet in, mijn eigen mening is goed genoeg, ik heb die van anderen niet nodig". Ik maak dan ook bezwaar tegen de onwilligheid van sommige mensen om hun ideeën beschikbaar te stellen. En ze ter beschikking stellen aan enkele mensen, betekent ze tegelijkertijd ter beschikking stellen aan het volk. Enkele studenten hebben me gezegd "Zelfs als je de sociologische gemeenschap kritiseert, richt je je tot hen, schrijf je er voor. Dat is je publiek, je bent deel van het probleem" En dat is juist, maar als ik dan vraag wat het alternatief is, omdat het enige alternatief voor mij zou zijn om een gevarieerder en minder intellectueel publiek te proberen te bereiken, zeggen ze "Het volk, laat het volk beslissen of het goede sociologie is, laat het volk beslissen of het goede fysika is". Tot nu toe heb ik niemand dit enigszins gefundeerd horen betogen, omdat dat zeer moeilijk zou zijn. Maar het is niettemin een alternatief. Ideeën moeten in elk geval beschikbaar zijn voor kritische inspectie door verschillende groepen.

Over methode

- V.: In je laatste boek Abandoning Method vat je wetenschappelijke methoden vooral op als iets normatief dat de creativiteit beperkt. Je hebt bijvoorbeeld gezegd "...methode maakt ons in zekere zin tot slaven, we geven onze vrijheid op als we methode aanvaarden ..." Is naar jouw mening een methode iets dat altijd opgelegd wordt?
- A.: Ik ben er niet zeker van wat je precies bedoelt. Er is natuurlijk op een bepaalde manier in alles een methode. Maar als we spreken van methode in de zin van juiste methode, dan lijkt het me zeker normatief. Als ik echter aan iemand vraag hoe hij iets heeft gedaan en hij zegt "Dat weet ik niet, ik heb het zo maar gedaan", dan weet

ik het niet. Ik zou zeker niet zeggen dat hij geen methode heeft. Maar misschien is dat niet normatief of voorschrijvend. Ik ben niet helemaal zeker waar je heen wilt.

V.: Je hebt gezegd dat we misschien allemaal altijd methoden gebruiken. We willen graag weten in wat voor zin je dat opvat, en of je dat dan ziet als iets dat altijd opgelegd is.

A.: Wat ik bedoelde met "altijd methoden" is dat we het ons moeilijk kunnen voorstellen dat we vrij zijn om vernieuwingen in te voeren. Alleen al de manier waarop we taal gebruiken: ik kan woorden niet gebruiken op een manier die ik wil. Bovendien, hoewel ik vind dat er veel kritiek kan worden geleverd op de logika, houden we mensen grotendeels aan onze opvattingen van logisch-zijn, en niet-inkonsistent-zijn, tenminste binnen een korte tijdsperiode. Er is dus wel dat soort methode. Maar waar ik duidelijk tegen ben is het idee van korrekte methode, het idee dat er een juiste methode is om achter de sociale realiteit te komen, of er over te spreken. Wat me bevalt in het idee van argumentatie, hoewel ik daar weinig over heb gezegd, en het niet verder heb ontwikkeld, is dat ze begint met de rijkdom van de taal en de retoriek. Als ik Tolstoi of Proust lees, dan is veel van wat ik leer niet noodzakelijk te vatten in allerlei inzichten, of interpretaties of verklaringen, maar het is de rijkdom van de taal en de argumentatie die me ergens een beeld van geeft.

V.: Je bedoelt dat je een bepaalde methode, of manier om de wereld te zien niet kunt opleggen of aanleren, maar wel kunt tonen, laten zien.

A.: Ja, op dezelfde manier als een film mij iets kan laten zien. En als ik de filmmaker ga vragen naar zijn methode, of zijn boodschap, kan hij ontkennen dat hij één van beide heeft. Er is iets met het visuele dat we allemaal ervaren. De film zegt zoveel; hoewel men er veel van wat wordt gezegd zelf inlegt. Ik zag bijvoorbeeld pas geleden "American Graffiti", een fantastische film, over de zestiger jaren. Op de één of andere manier ving die film iets - ik kan niet zeggen dat ik iets leerde, want kennelijk wist ik al iets - dat uniek is voor een bepaalde tijdsperiode in onze geschiedenis. Ik denk dat we sociologen uiteindelijk niet kunnen leren zoiets te doen, of filmmakers om diezelfde film te maken. Veel sociologie is in die zin werkelijk meer kunst dan wetenschap.

V.: Maar dan hebben we in elk geval het probleem om dit

soort kennis over te dragen. Op de één of andere manier moet ze worden geobjektiveerd. Je hebt zelf gezegd dat mensen wat ze weten publiek moeten maken. Maar op welke manier kun je dit soort ervaring publiek maken en overdragen aan studenten bijvoorbeeld ?

A.: Ja, misschien kan ik hierover duidelijker zijn dan ik tot nu toe ben geweest. Wittgenstein zegt ergens, dat als je wilt weten wat een woord betekent, je er over moet nadenken hoe je zoiets hebt geleerd. En soms denk ik dat, als ik wil weten wat sociologie is, of moet zijn, dat ik dan moet bedenken hoe het onderwijs moet zijn. En als ik de verantwoordelijkheid had om op dit instituut het onderwijs te regelen, zou ik een aantal dingen doen en zeggen die mijn denkbeelden beter tonen, dan dat ik ze volledig kan verbaliseren. Ik zou bijvoorbeeld niemand toestaan op de universiteit te komen binnen twee jaar na het beëindigen van de gymnasiumstudie. Ik zou in zekere zin de mensen dwingen de wereld in te gaan, om uit die periode van volledig middenklasse- en student-zijn te komen. Zodat mensen zouden werken, of in het leger gaan, of met hun vriendin in Parijs wonen, of wat dan ook. Op de een of andere manier levert het leven in de wereld buiten de universiteit ervaring op die zeer kostbaar en belangrijk is. Ten tweede zou ik proberen mensen sociologie te leren, niet in de eerste plaats door sociologieboeken te lezen, maar door te praten over problemen van de wereld, gedurende een jaar of twee. Dat wil zeggen praten over de wereld op het meest psychologische niveau, problemen van vrees, schaamte en angst, enzovoort. En problemen van de wereld in termen van inkomensdistributie, machtsverhoudingen, oorlog, of wat dan ook. Of we zouden romans lezen en geschiedenis. En daarna zouden we zeggen "Nu is er een bepaalde manier om deze ervaringen te bekijken, die we de sociologische manier noemen, en we weten dat dat niet de enige manier is. Je kunt naar de wereld kijken in termen van 'systeem', daar kunnen we over praten, of over de onderlinge relaties van de delen, of we kunnen praten over het beschouwen van de wereld in termen van machtsdistributies. Maar we zouden die zienswijzen opleggen aan onze ervaringen". Nu denk ik dat mensen deze zienswijzen kunnen leren --wat iets anders is dan de vraag of de één meer verklaart dan de ander-- en dat hun leven rijker is als we zeggen "Kijk, je kunt de wereld zo bekijken, maar er is ook een andere manier" Als we dan tegelijkertijd die nieuwe utopische universiteit hebben die we bouwen, en algemene gelijkschakeling van inkomens daarbuiten, dan zullen er nog maar weinig mensen hier zijn, omdat alleen een paar idioten als wijzelf belangstelling hebben voor ideeën. Ik vind niet dat dat betekent dat we waar-

devoller zijn dan iemand die iets anders doet. Er zou dus, veronderstel ik, een kleiner aantal van ons aan de universiteit zijn. En ik zou dan zeggen dat bepaalde zaken in de sociologie alleen kunnen worden geleerd door zeer nauw samen te werken met iemand die er meer van af weet dan jijzelf. De manier waarop bepaalde wetenschappen plachten te worden gedoceerd met een soort leerlingschap is de beste manier om sociologie te beoefenen. Het zou zó moeten zijn geregeld, dat iemand die meer over een onderwerp weet mensen om zich heen heeft, die aan zijn werk of hun eigen werk met hem samen werken. Ik bedoel niet dat hij doceert, maar bijvoorbeeld zegt "Ik ben geïnteresseerd in de bestudering van veranderingen in misdaad cijfers in Amsterdam". En dan, als ze zeggen "O.K. laten we de statistieken gaan bestuderen", reageert met "Wel, we moeten van te voren weten hoe statistiek wordt gekreëerd. Laten we beginnen met te praten over het idee van wat misdaad is "Hij kan ze weliswaar niet vertellen wat hij er over zal denken, maar terwijl hij er over denkt, denken zij met hem en praten met hem, zodat ze een idee krijgen hoe een goede kop werkt. Er moet dus een nauwere relatie zijn met de man die een bepaald soort ervaring heeft en een bepaald soort kennis, hoewel dat geen kumulatief opgebouwde kennis van feiten, theorieën en proposities is.

V.: Misschien kunnen we dit vatten in het onderscheid tussen "weten hoe" en "weten dat", dat het hier meer gaat om hoe iemand werkt, kennis die je niet precies kunt verbaliseren, maar wel tonen.

A.: Ja, daar ben ik het mee eens, maar dit geldt zelfs voor een nog primitiever niveau, ook voor hoe iemand zijn dagelijkse leven leidt. Er is een belangrijk verschil tussen het binnenlopen van een boekwinkel om te zien wat er nieuw is in de sociologie, en het binnengaan van een boekwinkel om te kijken wat er voor nieuws is in de filosofie, de psychologie, poëzie, literatuur, enzovoort. En dan is er het verschil in hoe mensen dat gebruiken, hoe iemand bepaalde dingen leest. Hoe leest Goffman bijvoorbeeld romans, hoe verwerkt hij ze? Ik denk dat we een tijd met Goffman moeten doorbrengen om daar enig idee van te krijgen.

V.: Je pleit er dus voor om ook onze alledaagse ervaring, en de manier waarop we ons dagelijks leven inrichten, meer in verband te brengen met wat we als sociologen doen ?

A.: Jawel, maar zoals ik niet geloof dat alle werkers dezelfde kwaliteit hebben, geloof ik ook niet dat alle ervaringen dezelfde zijn. Als iemand bijvoorbeeld zegt

"Ik heb een fantastische ervaring gehad met het roken van pot, die me inzicht heeft gegeven", dan zou ik zeggen "Dat is geweldig, ik weet wat je bedoelt". Maar als iemand zegt "Ik heb een fantastische ervaring gehad met LSD, die me zoveel inzicht heeft gegeven dat ik dit boek niet meer hoeft te lezen", dan zeg ik "Nee, dat geloof ik niet", of "Ik ben bang van LSD", of iets dergelijks. We maken, hoe dan ook, onderscheidingen of een bepaalde ervaring kwalitatief beter is dan een andere. Zelfs over ervaringen praten heeft dus iets onduidelijks, en we kunnen niet eens als regel hanteren "Hoe meer ervaring hoe beter".

V.: Misschien kunnen we dan hieruit en uit Abandoning Method konkluderen dat je alleen een bepaald soort methode wilt loslaten, maar dat je probeert om andere methoden te vinden en te verbeteren?

A.: Wel, met het eerste deel van wat je zegt ben ik het eens, we moeten onze afhankelijkheid van gevestigde technieken opgeven. Maar tegelijkertijd moeten we --en ik had dat explicieter moeten maken in dat boek-- proberen een serieuze dialoog in te stellen tussen mensen met verschillende gezichtspunten. En dat moet groten-deels gebeuren door schrijven. We moeten onze ideeën beschikbaar stellen in kranten en weekbladen en er over diskussiëren. Maar die ideeën moeten dan uitgewerkt genoeg zijn om er over te kunnen diskussiëren. Ik vertrouw er op, dat het een nuttig effect heeft, als er gelegenheid is om over stukken werk te praten.

V.: Maar vooronderstel je op die manier niet heel wat maatschappelijke structuren, zoals bijvoorbeeld een Herrschaftsfreie Dialog. Sommige mensen hebben nu eenmaal meer macht, en een pluralistische situatie leidt niet automatisch tot overleving van de korrekte theorieën.

A.: Wel, dat is een probleem.

V.: Misschien is dat dan het utopische deel van je opvatting.

A.: Maar weer denk ik dat dit kan beginnen in de universiteit. Als studenten in plaats van die stomme tentamens af te leggen moesten doen wat ze als serieuze intellectuelen zullen doen, dat wil zeggen schrijven en praten. Als ze ervaring zouden hebben in het schrijven van papers die een probleem aanpakken, en als die papers kollektief beschikbaar zouden zijn, dan zou ik zeker niet zeggen dat alleen het paper van een professor moet worden gelezen, want ik heb een paar keer in mijn leven

briljante studenten papers gezien. Maar het probleem rijst met mensen buiten de universiteit, en dan kom ik terug op een eerder antwoord, dat ik geloof dat ik op beperkte schaal kan meewerken aan de ontwikkeling van mensen, maar ik vind niet dat ik ze een vak leer, een kunst misschien als dat zou kunnen. Als ik het gevoel heb dat ik dat doe, dan heb ik het gevoel iets nuttigs te doen. Maar als ik zou denken mensen tot wetenschapsman op te leiden, die er op uit moeten trekken om iets te verrichten, dan zou ik het opgeven.

Over theorie.

V.: Je hebt gezegd dat in de meeste wetenschappen de belangrijkste veranderingen en vooruitgang niet voortkomen uit nieuwe onderzoekstechnieken of nieuwe gegevens, maar uit andere manieren van kijken naar bestaande gegevens. Nu impliceert dit twee dingen. Ten eerste, dat er onafhankelijke gegevens zijn die op verschillende manieren geïnterpreteerd kunnen worden, en ten tweede, dat er sprake is van vooruitgang in de wetenschap. Zou je daarmee instemmen?

A.: Ja, ik kan zien dat het impliceert dat er onafhankelijke gegevens moeten zijn, maar wat ik bedoelde, of wat ik in elk geval nu zou bedoelen is dat we --en hiervoor heb ik de behoefte aan ervaring benadrukt, nu komen we aan het andere deel-- verschillende manieren nodig hebben om naar ervaringen te kijken. Wat mij vooruitgang lijkt, zijn de verschillende manieren om naar de wereld te kijken, zo zou ik het nu formuleren, niet als kijken naar gegevens. Freud en Marx waren niet in staat om die theoretische bijdragen te leveren door de verzameling van een hoop gegevens, maar door een nieuwe manier van kijken naar wat voor die tijd onverklaarbare of vanzelfsprekende verschijnselen waren. In een bepaalde betekenis moeten we in de sociologie serieuzer kijken naar wat we weten, en meer sympathie opbrengen voor andere mogelijkheden. Het probleem voor een wetenschap is --en daarom wordt de methode zo zwaar benadrukt-- hoe we een Freud onderscheiden van een fraud (oplichter). Voor elke Freud zijn er vijftien of vijfduizend anderen die zeggen "Wel, er is dit, er is dat, het idee van het Ego, het Superego en het Id." Dat is net zo iets als de ziel, waar zijn die, hoe kunnen we ze lokaliseren? Wat kan belachelijker zijn". En toch is men er --hoe kritisch men ook is-- toe gekomen dat als een echte mogelijkheid te zien. Daarom geloof ik dat theorie in die betekenis belangrijker is dan onderzoek. Ik denk dat het een meevaller zou zijn als we formeel nooit meer één sociologisch gegeven zouden verzamelen. Kijk maar naar het Steinmetz-archief dat

kennelijk bijna volledig ongebruikt is. En iedereen die een studie gaat doen denkt dat hij de eerste is in de geschiedenis van de wereld, en hij gaat er op uit om gegevens te verzamelen, terwijl er gegevens genoeg zijn. Het tweede deel van je vraag is, of ik geloof dat er vooruitgang is in de sociologie?

V.: Misschien kunnen we het beter stellen in termen van theoretische vooruitgang.

A.: Ja, ik denk dat er vooruitgang is. Maar dat is moeilijk vast te stellen, want tegenwoordig moeten we beoordelen hoe we dit afwegen tegen vervuiling en H-bommen en al die meer technologische zaken. Maar ik zou zeggen dat er accumulatie is in de andere wetenschappen, en zelfs dat daar vooruitgang is. Het één bouwt voort op het ander, we hoeven niet zo erg als in de sociologie steeds opnieuw te beginnen. Maar we moeten, als we de sociologie met de fysische wetenschappen vergelijken, denken aan de overeenkomsten en de verschillen. En misschien moeten we onszelf afvragen of die verschillen niet zo enorm zijn dat de sociologie meer een kunstvorm is, meer als geschiedenis of filosofie dan als fysika, biologie of scheikunde.

V.: Dit impliceert wel het enorme belang van de klassieke schrijvers en zelfs van wat aan hen voorafgaat, op een manier die niet zo belangrijk zal zijn voor iemand die fysika studeert. Niet elke socioloog die na Durkheim komt zal verder zijn in de sociologie.

A.: Ja, het is moeilijk om over vooruitgang in de sociologie te spreken, en de enige manier die ik me kan voorstellen, is dat er in het nieuwe werk misschien meer mogelijkheden zijn.

V.: Je ziet dus, vergeleken met enige jaren geleden, wel meer visies binnen de sociologie, meer mogelijke interpretatieschema's kunnen we konkluderen dat er misschien in die zin vooruitgang is?

A.: Ja, daar kan ik het wel mee eens zijn, maar als we er logisch over zouden willen zijn, zouden we zeggen "Zeker, we weten wat je bedoelt als je zegt 'hoe meer gezichtspunten des te beter', maar dan zouden we een miljoen gezichtspunten hebben". We kunnen ons voorstellen dat we worden overweldigd door mogelijkheden. Maar ik vind dat we juist onderweldigd zijn - als zo'n woord al bestaat - door de zeer weinige unieke manieren om naar de wereld te kijken of er over te praten.

V.: Nu heb je enige tijd geleden gezegd dat je niet in interdisciplinair onderzoek gelooft, in de zin van het bij elkaar brengen van mensen uit verschillende disciplines. Je hebt toen gezegd dat het vruchtbaarder is als één persoon meer disciplines bestudeert.

A.: Ja, dat het interdisciplinair karakter in de persoon is.

V.: Wat me toen trof is dat het een nogal onsociologische opvatting is, is het niet beter om zo'n oriëntatie te zien op het niveau van de wetenschappelijke gemeenschap?

A.: Misschien is het onsociologisch, maar als ik kijk naar de mensen die ik bewonder in het verleden en het heden, dan zijn dat allemaal mensen die interdisciplinair zijn in de betekenis die ik bedoelde. Wittgenstein bijvoorbeeld, en Bertrand Russell of Tolstoj. Maar ook in de sociologie, C. Wright Mills was interdisciplinair georiënteerd, maar zeer gekant tegen het idee van interdisciplinair onderzoek in de zin van groepen mensen. Ook Gouldner is interdisciplinair, hoewel hij niet tegen het principe is, en Parsons en Merton en Marx. Ik ben ten het idee dat het onmogelijk of onwenselijk is dat de interdisciplinaire oriëntatie in één persoon is. En ik vind dat dit in de benadering van het onderwijs moet worden opgenomen. Bovendien geloof ik niet dat er genoeg is in de sociologie om één jaar op te studeren. Wat ik zie van sociologen uit Engeland die twee of drie jaar studeren, dan zie ik geen verschil tussen die mensen en de mensen hier die zeven of acht jaar studeren, behalve misschien in één opzicht dat soms belangrijk kan zijn. De mensen hier hebben meer feitelijke informatie, ze weten precies wat iemand heeft gezegd, en waar hij het heeft gezegd en waar hij woonde toen hij het zei. Maar iemand in Engeland die drie jaar sociologie heeft gestudeerd is een even goede socioloog als iemand hier.

Over context en geldigheid

V.: In je laatste artikel in Theory and Society maak je het onderscheid tussen "context of discovery" en "context of justification". Nu is het ons niet helemaal duidelijk geworden op wat voor gronden je dat onderscheid maakt, en waarom je het zo belangrijk vindt.

A.: Ik denk dat het belangrijk zou zijn geweest om dat onderscheid te maken in Abandoning Method, waar ik het heb over spel en argumentatie. Ik zou hebben gezegd dat "Het spel behoort tot de "context of dis-

covery", en iedereen in de wetenschapsfilosofie is het er min of meer over eens dat er geen juiste methoden zijn om op goede ideeën te komen. In de "context of justification" moet men kunnen rechtvaardigen wat men denkt te hebben ontdekt, en in staat zijn om met andere mensen te communiceren". De gebruikelijke manier om dat te doen is in termen van rigide procedures en regels, maar ik zou liever praten over argumentatie. En dan is het, lijkt me, één van de waarden van de wetenschap dat in de "context of justification" waarheidsaanspraken worden afgewogen, wat niets te maken heeft met de "context of discovery", maar als de wetenschappelijke gemeenschap in de "context of justification" beslist dat wat in de "context of discovery" gebeurde, relevant is, dan is het relevant. Het onderscheid is zeer belangrijk, want we kunnen ons voorstellen dat we werk krijgen te veroordelen, waarvan we de auteur niet kennen, en dan beoordelen we het op basis van of hij bepaalde canons heeft gevolgd, of dat nu methode is of logika. Dat is anders dan wanneer we een paper krijgen en men er ons bijvertelt dat dit het laatste paper is van Goffman of van Habermas. Als iets onduidelijk is en we niet weten wiens paper het is, zullen we zeggen "Het is onduidelijk", maar als het afkomstig is van iemand die we respecteren zullen we zeggen "We begrijpen het niet". Het is dus wel belangrijk om dat onderscheid, dat al 35 jaar geleden door Reichenbach is gemaakt, aan te houden.

V.: Maar op welke manier is de genese van kennis van belang voor de vaststelling van de waarheid ervan? In veel van de kennissociologie en in de marxistische traditie wordt juist geprobeerd om door de historische genese van kennis uit te vinden, ook het waarheidsgehalte ervan vast te stellen.

A.: Zeker, maar het is moeilijk om daar iets over te zeggen. Het maakt zeker een verschil voor wat je als wetenschapsman zegt, of je voor het vuurpeleton staat of in een situatie bent waarin je politieke vrijheden zijn beperkt. Het is belangrijk voor degenen die beoordelingen geven om dat te weten. Maar het is de vraag - en ik geloof niet dat iemand dat zou willen ontkennen voor bepaalde soorten werk - of het ook belangrijk is om iemands sociale klasse te kennen. In veel gevallen kunnen we dat staande houden. Maar of het ook belangrijk is om iets te weten over de bevredigende aard van iemands seksuele leven, of wat iemand als ontbijt heeft gehad, betwijfel ik. Ergens moeten we een grens trekken, ergens moeten we zeggen "Dit is irrelevant". Ik geloof dat alleen al het handhaven van dit onderscheid tussen rechtvaardiging en genese een nuttige manier is om zich bewust te zijn van wat na-

tuurwetenschappers aanzien voor de ware stand van zaken. Het was dus niet mijn bedoeling om te zeggen "Hier bestaat een scheiding en we moeten deze twee gebieden uit elkaar houden", maar het is één manier om te spreken over het probleem, dat ik daar wilde aanpakken.